

Monument voor
Kaatje Dierikx

Veldnamen
in het Land
van Cuijk

Schijnwerper op
bedelfeesten

🏠 *Bijen zorgen voor het behoud van de kwaliteit van het landschap en het bevorderen van de biodiversiteit. Bijen houden is immaterieel erfgoed. Zie pagina 10.*

Inhoud

Oude veldnamen zichtbaar in het Maasheggenlandschap	4
Bijenhouden als immaterieel erfgoed	10
Molen in Wouw wekt zelf stroom op	15
Historisch Informatie Centrum Oss thuis in het Warenhuis	16
Monument voor Kaatje Dierkx in Ossendrecht	20
Bedelfeesten in de schijnwerpers	25
Immaterieel erfgoed, gouden kans voor kleine musea	28
Historische Reeks Land van Heusden en Altena (31)	34
Boeven en boefjes	35
Bijzonder naslagwerk over 'Landgoed Baest'	36
Verdwenen middenstand Stampersgat	38
In memoriam prof. dr. Peter Nissen (1957-2026)	40
Onderscheidingen Brabants Heem	42
Agenda en jubilea	46

Van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Geachte lezer,

Een opvallende foto op de cover: bijen op een honingraat. Altijd druk bezig en onmisbaar in de natuur. Bijen houden is een traditie en daarmee een voorbeeld van immaterieel erfgoed. Zo zijn er meer voorbeelden, waar ook kleine musea hun voordeel kunnen doen, zo valt in deze uitgave te lezen.

De werkdrijf van bijen zien we terug bij de vele heemkunde-vrijwilligers. Niet aflaten, altijd maar bezig blijven met verzamelen, met uitzoeken, met vastleggen en doorgeven. Dat verdient waardering.

Wie gebruikt ze nog, oude veldnamen? In het Land van Cuijk houden ze die in ere. De veldnamen zijn op verschillende plaatsen zichtbaar gemaakt. In Oss is de gevel van gesloopte koekfabriek terug te zien in Het Walkwartier, waar het Historisch Informatie Centrum Oss onderdak heeft gekregen.

Ossendrecht eerde met een monument zijn heiligverklarde inwonster zuster Marie Adolphine. Ruim 125 jaar geleden werd ze in China vermoord, maar Ossendrecht heeft haar niet vergeten.

Behoud van bedelfeesten en ze een hedendaagse betekenis geven is het doel van een grensoverschrijdend project. Voor jong en oud van betekenis, zo kunt u zelf concluderen.

Veel leesplezier!

Zeeland, februari 2026
Tjeu van Ras
tjeuvanras@brabantsheem.nl

De volgende uitgave komt uit in juni 2026.
Kopij dient uiterlijk maandag 8 juni 2026 binnen te zijn.

Oude veldnamen zichtbaar in het Maasheggenlandschap

door Geurt Franzen

Steeds meer weilanden in het Maasheggenlandschap in het Land van Cuijk krijgen hun oude namen terug. Niet in een document dat in een lade verdwijnt, maar voor iedereen zichtbaar bij het weiland zelf.

Langs de Maas in het oosten van Brabant ligt een bijzonder gebied. Gevormd door mens en rivier. De rivier legde in duizenden jaren van overstromingen een vruchtbare laag slib over het land. En de boeren verdeelden die vette weilanden en plantten heggen zodat ze van elkaar wisten: hier houdt het mijne op, dáár begint het jouwe. Dit is het Maasheggengebied. Het oudste cultuurlandschap van Nederland, door Unesco aangewezen als Mens & Biosfeergebied.

◀ Marius Grutters bij een van de hekken met namen in de Maasheggen bij Beugen.

Om de heggen een lang leven te geven, het vruchtbare slib vast te houden en geschikt te maken als ondoordringbare veekering, ontwikkelden de boeren eeuwen geleden een techniek van heggenvlechten. Wie door 'de Maasheggen' wandelt of fietst, ziet sinds kort bij sommige weilanden een hek staan met daarin een naam gestanst. Het hek is nieuw, de naam is oud. Het is geen sponsornaam, niet de naam van de eigenaar maar de naam van het weiland. Het zijn toponiemen die geen mens meer gebruikt. Je vindt ze nog in oude aktes en testamenten. Maar na de invoering van het kadaster – eerste helft 19e eeuw – werd het officieel niet meer nodig. Officieus natuurlijk nog wel, maar nu hoor je ze niet meer.

Bijvangst

En dat is jammer, vindt Marius Grutters (Oeffelt, 1954). De boerenzoon was het vroeger niet anders gewend. Als zijn vader naar de koeien ging kijken, ging hij niet naar 'de wei', of sectie A nummer 216 maar naar de Klokkenkamp, de Weyenraet of de Meikamer. 'De Meikamer', zegt Grutters, zoveel decennia later 'nog steeds als ik die naam hoor, word ik blij. Je ziet een fris, groen weiland voor je vol bloeiende bloemen.'

Om die namen voor het nageslacht te bewaren, kwam hij met het idee om bij de ingangen – waar op veel plaatsen geen hekken meer staan omdat de koeien op stal blijven – nieuwe hekken te plaatsen met naamborden. Maar dat plan kwam later. 'Eigenlijk was het bijvangst toen ik me ging verdiepen in de oude vlechttechnieken', zegt hij. Begin deze eeuw vielen steeds meer oude, gevlochten Maasheggen ten prooi aan verval. Ze werden niet meer onderhouden of gerooid. Vele kilometers waren in de jaren daarvoor al verdwenen door de ruilverkaveling.

Grutters wilde het oude ambacht van vlechten voor het nageslacht behouden en ging oude boeren interviewen. Hoe ging dat vlechten van die meidoorns vroeger in zijn werk? ➤

‘Die interviews brachten het antwoord op die vraag’, zegt Grutters. ‘Maar die boeren hadden het ook over weilanden met prachtige namen. Ineens was ik weer op het erf van onze boerderij en hoorde vader zeggen: ‘Ik ga efkes naar het Kempke.’ Toen wist ik dat ik niet alleen het oude ambacht, maar ook de namen aan de vergetelheid moest ontrukken.’

Maar eerst kwam het vlechten. Marius leerde hoe het moest, zijn broers ook en velen na hen. En inmiddels is het niet meer weg te denken: er worden nieuwe heggen gepoot, ze worden weer gevlochten en als klap op de vuurpijl is er ieder jaar in maart het NK Maasheggenvlechten waar duizenden mensen op afkomen.

Dat was dat. Maar die namen. Die warrelden nog steeds door Grutters’ hoofd als hij naar zijn eigen weilanden ging. Eigen weilanden? Ja. Marius Grutters heeft zelf weilanden gekocht. Niet omdat hij zo nodig zelf moest boeren, maar omdat hij verzot is van de flora en fauna in de Maasheggen en een steentje wil bijdragen aan het behoud.

**Ik hoorde mijn vader
weer zeggen:
‘Ik ga efkes naar
het Kempke.’**

◀ Eén van de hekken
in de Maasheggen
bij Groeningen heet
Tetenbergh.

◀ Een van de
informatiezuilen in
Escharen. (foto collectie
heemkundewerkgroep
Esters Heem)

Esters Heem

In het Land van Cuijk heeft ook heemkundewerkgroep Esters Heem uit Escharen veldnamen zichtbaar gemaakt. In totaal zijn er 10 zuilen in het dorp geplaatst met de oude veldnaam en informatie over het gebied.

Overdragen en behouden van toponiemen door ze zichtbaar te maken. Niet alleen wil de heemkundegroep de vaak eeuwenoude toponiemen in het dorp weer onder de aandacht brengen, ze wil die toponiemen opnieuw opnemen in het taalgebruik en zichtbaar maken in het landschap. Er zijn tien cortenstalen zuilen van 1,80 meter hoog geplaatst. Aan één zijde van de zuil staat verticaal, in grote uitgelaserde letters, de naam van het toponiem. De andere zijde is voorzien van een informatiebord met ongeveer 100 woorden uitleg over het betreffende toponiem. Een qr-code leidt bezoekers naar meer informatie op www.estersheem.nl

De gebruikte toponiemen zijn: Hall, Pellenkamp, Hooge Raam, De Schans, Het Langven, De Schutsheuvel, Het Raamdal, 't Meulengat, De Hooge Burcht en De Hekkens. Met een lesbrief en locatiebezoek draagt Esters Heem de kennis over toponiemen over aan de schooljeugd.

Hij weet niet meer precies wanneer hij het Eureka-moment kreeg. Zat hij ineens rechtop in bed? Of was het de geur van de Meidoornbloesem die hem bedwelmde terwijl hij door het kniehoge gras van zijn eigen Klokkenkamp struinde? In ieder geval: daar kwam het idee: hekken terug, namen erop!

Twee vliegen in één klap.

Het duurde even voordat hij belangrijke partners vond die zijn idee omarmden. Gemeente en Staatsbosbeheer waren belangrijk omdat die tegenwoordig een groot deel van het gebied in eigendom hebben. Inmiddels vindt iedereen het een geweldig plan. Ook particuliere eigenaren zijn ervoor te porren.

Oude archieven

Grutters: 'Zo'n hek kost een paar duizend gulden. Er is elk jaar slechts voor een paar hekken budget dus het gaat stapje voor stapje. Maar inmiddels staan er al 51.'

Hoe Grutters aan de namen komt? Dat is nog niet zo eenvoudig. 'Er was iemand die wel honderd namen wist op te sommen. Maar bij welke percelen die hoorden, wist hij niet. Dat schoot niet op.' Hij ging snuffelen in oude archieven. Bijvoorbeeld in dat van het Kruisherenklooster in Sint Agatha. Dat had vroeger veel grond in bezit dat verpacht werd. Dat werd in contracten vastgelegd. Grutters: 'Ze moesten zo'n stuk grond natuurlijk zo goed mogelijk omschrijven om te voorkomen dat een boer het verkeerde stuk ging beweiden.' Een perceel werd bijvoorbeeld als volgt omschreven: '(...) een hooibeemd den Meerkamp naast de Meer, de gemeent en Willem van Doernen (...)'.

Oude kranten brachten ook uitkomst. In de 19e eeuw stond in advertenties waarin grond te koop werd aangeboden nog weleens een oude veldnaam genoemd. Grutters had geluk toen een man uit Beugen hem een oude kaart toonde waarop namen in de percelen stonden geschreven. Dat was heel waardevol. Ook een oude kadasterkaart uit Kleef – waar Oeffelt een deel van de 19e eeuw onder viel – hielp hem een stuk verder. 'Het was puzzelen en puzzelen. En dat zal ik nog wel een tijdje blijven doen want ze zijn nog lang niet allemaal gevonden.'

Hekken terug,
namen erop!

'Het was puzzelen
en puzzelen'

De Zoetepas-weide, zo genoemd omdat de grond heel vruchtbaar is.

Grutters onderscheidt enkele categorieën. Sommige weilanden zijn naar de vorm genoemd, zoals het Bieleke (een bijl) en het Vrolliehemd (vrouwenhemd). Andere kregen de naam van de eigenaar: Thomas Schillinge Kempke. Ook is er een groep met kerkelijke namen, zoals Kapellanie en Kloosterwaard. Grutters vond na veel zoeken de locatie van een wei die Keusterskempke heette. Die was van de Oeffeltse parochie en de pachttopbrengst was het loon voor de koster. Ook het gebruik van een stuk grond ijkte het toponiem: Leemkuul en Stènoven bijvoorbeeld. Planten en dieren vormden ook een inspiratiebron: Hazewinkel en Ossenkamp. Dan waren er nog weilanden die meer of minder vruchtbaar waren, zoals het Zoetepas en het Zurepas. Grutters heeft al een volgend plan in zijn hoofd: 'Een fiets- of wandeltocht langs de hekken. Met qr-codes die een verhaal vertellen. Nee, de Maasheggen zijn wat mij betreft nog niet af.' ■

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Geurt Franzen.

Marius Grutters is de auteur van het alles omvattende naslagwerk 'De Maasheggen. Parel van mens en natuur. Een uitgave van Uitgeverij Reijnders, ISBN 9789492797162, € 24,95.

Bijenhouden als immaterieel erfgoed

► Aat Rietveld bij zijn bijenkasten.

door Ineke Strouken

Het ambacht van bijenhouden staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Het ambacht heeft een lange geschiedenis. Tegenwoordig heeft de bijenhouder een belangrijke taak in het behoud van de kwaliteit van het landschap en het bevorderen van de biodiversiteit. Aat Rietveld uit Breda is één de warme pleitbezorgers van deze nieuwe manier van bijenhouden.

Door de afname van de diversiteit van bomen, planten en bloemen is het voedselaanbod voor insecten aan het afnemen. Imkers zetten zich samen met natuurorganisaties in voor bloemrijke landschappen.

► Een honingraat.

Honing en bijenwas

Honingbijen bestonden al voordat de moderne mens er was en zijn altijd belangrijk geweest als producent van honing en was voor kaarsen. Er zijn al afbeeldingen van honingzoekers bekend uit de prehistorie. De Egyptenaren hielden 3000 jaar geleden al bijen. In de middeleeuwen werden ook in Nederland bijen gehouden. Bij opgravingen in Breda is bijvoorbeeld een middeleeuwse biezen bijenkorf gevonden. Het oudst bekende bijenhoudersgilde in Nederland dateert van 1633. In 1775 ontdekte de Duitse onderzoeker Christian Sprengel dat bijen niet alleen belangrijk waren als leverancier van honing en was, maar ook onmisbaar waren voor de bestuiving van bloemen en planten.

Honing was lang één van de weinig beschikbare zoetmiddelen. Reden om al vroeg in de geschiedenis te proberen om zelf bijen te gaan houden. Het begon met het uitkerven van spleten in bomen,

waar de bijen zich konden gaan nestelen. In het oude Egypte en Griekenland gebruikte men keramische buizen. Als het tijd was om te gaan oogsten, hoefde de imker alleen de achterkant van de buis los te maken om bij de bijenwas te komen. In Nederland gebruikte men van stro gevlochten korven, waar de wasraten uitgebroken konden worden. In 1851 vond de Amerikaanse pastoor Lorenzo Langstroth een houten kast uit waarin de bijen konden wonen. De kast had uitneembare 'ramen', houten frames met ijzerdraad waarop de bijen hun raten (een structuur van bijenwas gevuld met honing) konden bouwen. Hierdoor werd het gemakkelijker om de toestand van het bijenvolk te controleren en de honing en was te oogsten. ►

- Bloemen produceren nectar, een zoete vloeistof, om bijen aan te trekken. Op het moment dat de bijen de bloemen bezoeken, verzamelen ze stuifmeel dat ze voor een deel achterlaten op de andere bloemen die ze bezoeken. Stuifmeel is fijn plakkerig poeder dat bestaat uit de mannelijke sporen van bloemen. Hiermee worden de vrouwelijke delen van de bloem bevrucht, wat leidt tot de productie van zaden en fruit.
- Honingbijen leven samen in een kolonie. De imker noemt dat een 'volk'. Een volk kan bestaan uit 20.000 tot 60.000 bijen. In het centrum bevindt zich de koningin. Alleen zij zorgt voor de voortplanting door duizenden eitjes in de honinggraten te leggen, waaruit de werkbijen en mannelijke darren geboren worden. De werkbijen vliegen van bloem tot bloem om nectar en stuifmeel te verzamelen en de darren bevruchten de koningin tijdens de 'bruidsvlucht'. Een bijenvolk laat een unieke manier van samenwerken zien.
- Naast de bekende honingbijen zijn er ook circa 360 verschillende wilde bijen in Nederland. Die wonen niet in een bijenkolonie, maar leven solitair en gedijen alleen in een specifieke biotoop. Meer dan de helft van de wilde bijensoorten wordt ernstig bedreigd. De bekendste wilde bij is de hommelmel.
- De patroonheilige van de imkers is Sint Ambrosius, een heilige die leefde van 340 tot 397 en bisschop van Milaan was. Als baby zou er eens een zwerm bijen op zijn gezicht geland zijn. In plaats van hem te steken, voedden de bijen Ambrosius met honing.
- Het is nog steeds de gewoonte dat als een imker is overleden, zijn dood wordt aangezegd aan zijn bijenvolkeren. Ook de opvolger moet aan de bijen worden voorgesteld.

➤ Een honingbij op een wilg.

➤ Een bijen-vriendelijke tuin met een diversiteit aan inheemse planten.

Nationale Bijenstrategie

De menselijke voedselvoorziening is voor een groot deel van bestuiving afhankelijk. Door intensieve landbouw, bebouwing en klimaatverandering loopt de biodiversiteit terug. Daar hebben alle insecten, inclusief de bijen, last van. Door afname van de insecten die belangrijk zijn voor de bestuiving loopt de biodiversiteit nog verder terug. Deze neerwaartse spiraal willen de imkers helpen keren door hun bijdrage te leveren aan landschapsbeheer en biodiversiteit. Dat de situatie zorgelijk is, blijkt wel uit het feit dat Nederland in 2018 de Nationale Bijenstrategie heeft gelanceerd.

Bijenhouden vergt veel kennis en vaardigheden. Imkers zijn verantwoordelijk voor het welbevinden van hun bijenvolken. Ze waken over de gezondheid, de voedselvoorraad en behuizing van hun bijen. Heeft het bijenvolk voldoende voedsel om de winter door te komen, gaan de bijen niet zwermen en worden ze niet geplaagd door parasieten.

Door de afname van bloemen en bloeiende planten worden de imkers geconfronteerd met voedselschaarste voor de bijen. Het is daarom belangrijk om de ecologische leefomgeving van de bijen te beschermen. Hiervoor wordt kennis die van generatie op generatie is doorgegeven ingezet. Het bijenhouden van nu gaat uit van de behoeften van een bijenvolk, heeft oog voor de omgeving en draagt bij door middel van groeninitiatieven aan de biodiversiteit. ➤

Tegels eruit, bloemen erin

Imker Aat Rietveld was jarenlang vice-voorzitter van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging en is nu lid van het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed. Hij is imker in hart en nieren. 'Het ambacht heeft zich de afgelopen decennia verdiept van bijenhouden om de honing en de was naar het inzetten voor de versterking van biodiversiteit. Het Nederlandse landschap is sterk veranderd ten koste van de natuur. Met de insecten en vooral ook de wilde bijen gaat het heel erg slecht.

Voor de natuur en op den duur ook voor de mens is dat rampzalig. Bijen en ook de honingbijen halen hun voedsel uit bloemen. De imker moet zich daarom inzetten voor een bloemrijke omgeving met inheemse planten. Natuurlijk moet er op grote schaal veel gebeuren, maar iedereen kan zijn steentje bijdragen, bijvoorbeeld door wat tegels uit zijn stoep te wippen en waar mogelijk stukjes bloementuin aan te leggen. Elke vierkante meter is meegenomen.'

Het inzetten van honingbijen is tegenwoordig een factor van betekenis geworden bij het bestuiven van de landbouw- en tuinbouw gewassen, daarom zet Aat Rietveld zich in voor de nieuwe rol die imkers hebben. Kennis die van generatie op generatie is doorgegeven is daarbij onontbeerlijk.

'Elke vierkante meter is meegenomen.'

◀ Bijenkorf,
gevlochten van stro.

(De foto's bij dit
artikel zijn gemaakt
door Aat Rietveld)

► Molen De Arend in Wouw.
(foto Bas Augustijn)

Molen in Wouw wekt zelf stroom op

door Bas Augustijn

De oude beltmolen De Arend in Wouw wekt als eerste molen in de provincie Noord-Brabant zelf stroom op. De uit 1811 daterende molen is in verband voorzien van een moderne generator en een slimme omvormer. Samen met het bestaande raderwerk levert de molen daardoor voldoende stroom voor eigen gebruik. Acht tot negen kilowattuur is haalbaar. Soms blijft wat over om af te staan aan het net.

Molen De Arend werd op de plaats van een molen uit de middeleeuwen in 1811 gebouwd voor het malen van graan en schors. Dat het een beltmolen is betekent dat die op een kunstmatig opgebouwde heuvel staat, de zogenaamde molenbelt. De meeste van dit soort molens in Nederland zijn korenmolens.

Na grondige renovatie van de molen in Wouw ontstond het plan om het draaien van de wieken, via het oude raderwerk en de nieuwe snufjes binnen, in stroom om te zetten. Financieel werd het project ondersteund door de gemeente Roosendaal en de Rabobank.

Historisch Informatie Centrum Oss thuis in het Warenhuis

door Tjeu van Ras

Het is en plek met veel historie, het Walkwartier in Oss. Een gloednieuw gebouwcomplex in het centrum van de stad met een woontoren, winkels en met het Warenhuis, de plek waar bibliotheek, het centrummanagement Oss, het Toeristisch Informatiecentrum Oss én het Historisch Informatie Centrum Oss (HICO) elkaar hebben gevonden.

Stadshistoricus Jurgen Pigmans is zichtbaar trots op zijn nieuwe werkplek, midden in dat Warenhuis. Een naam die verwijst naar de V&D die er tot 2016 was gevestigd op een plek, die historisch is voor Oss. De stad heeft in de naoorlogse jaren veel van haar oude karakter verloren. Oude historische panden moesten wijken voor de nieuwe tijd. Een kaalslag in het centrum, waar de monumentale protestantse kerk met pastorie voor dit gedeelte het beeld bepaalde. Vroom en Dreesman kwam naar Oss en in de plaats van kerk en pastorie verscheen er een vierkante blokkendoos, waar menig Ossenaar na verloop van tijd met afgrijzen langs kwam. Tien jaar geleden ging de landelijke warenhuisketen failliet. Het was voor Oss de aanzet om dit gedeelte van het centrum helemaal aan te pakken.

Collectie

Het Historische Informatie Centrum Oss heette tot voor kort Stadsarchief Oss. Een naam die de lading niet meer dekte, want Oss is in de afgelopen drie decennia veel meer geworden dan de stad alleen.

In plaats van kerk en pastorie verscheen een vierkante blokkendoos

Opname van Stoomkoekfabriek De Ster, die tot in de jaren '80 van de vorige eeuw aan de Molenstraat in Oss stond. (foto collectie HICO)

De voormalige gemeenten Berghem, Megen/Macharen, Ravenstein en Lith werden toegevoegd, alsmede het dorp Geffen. “Wij zijn geen officieel wettelijk archief,” aldus Pigmans. Het BHIC in Den Bosch is dat ook voor Oss. “Wij hebben in onze collectie 430.000 beeldragers, van foto's en ansichtkaarten tot kaarten. En we hebben een uitgebreide krantencollectie, digitaal beschikbaar over de periode van 1890 tot 2014.” Nog niet alles is digitaal beschikbaar, maar het HICO werkt daar met vrijwilligers hard aan.

◀ *Stadshistoricus Jurgen Pigmans in het depot in het Warenhuis.
(foto Tjeu van Ras)*

Zijn plek in Het Warenhuis koestert Jurgen Pigmans. Hij zit midden in het gebouw, bezoekers zien hem aan het bureau zitten, het depot is door een glazenwand voor iedereen te zien. Het is ten opzichte van zijn vorige werkplek in de oude bibliotheek aan de Raadhuislaan een hele verbetering. Deze nieuwe plek is het eindpunt van een zwerftocht door de stad. Stadsarchivaris Jan Cunen – naar hem is het Osse museum vernoemd – begon begin vorige eeuw al met het opbouwen van een collectie. In de tijd van de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog was de aandacht vooral gericht op de nieuwe welvaart. Het voormalige stadsarchief huisde – na het vertrek van het streekarchief Brabant Noordoost – in de Peperstraat, in de bibliotheek aan de Raadhuislaan en in de voormalige Nicolaasschool aan de Koornstraat aan de Raadhuislaan.

Industrie

De Osse industriële geschiedenis komt in het nieuwe gebouwencomplex terug. In de vorm, maar wat het Warenhuis betreft zeker ook in de inrichting. Oss heeft een rijke industriële geschiedenis. Stoomkoekfabriek De Ster aan de Molenstraat – gesloopt in de jaren '80 van de vorige eeuw – is terug te zien in de herkenbare boog, die de oude fabriek had. Maar het gaat verder, bij de inrichting van Het Warenhuis loop je op allerlei manier tegen die industriële geschiedenis aan. Pigmans: “Het gebouw van binnen klopt voor de Ossenaars. Er zijn elementen terug te vinden van niet alleen de koekfabriek, maar ook van tapijtfabriek Bergoss en van de margarinefabriek van Jurgens.

Vloerkleden zijn Bergoss-ontwerpen uit de tijd dat die fabriek in Oss was gevestigd.” Foto's in groot formaat laten het verleden en heden zien, het logo van V&D, foto's van de oude situatie met de protestantse kerk en zoals het later werd. Op allerlei manieren herinnert de inrichting aan het industrieverleden van Oss. “Je vindt hier de Osse identiteit terug,” zo legt Pigmans uit.

‘De inrichting herinnert aan het industrieverleden van Oss’

Het Warenhuis is ontworpen door Aat Vos en architect Liesbeth van de Pol. Ontmoeten is het uitgangspunt. Ontmoeten zoals in vroegere tijden gebeurde op het

marktplein, waar mensen samen kwamen, handelden en met elkaar verkeerden. “Dat hebben ze terug willen brengen, dat ontmoeten is in de huidige tijd wat verloren gegaan,” aldus Jurgen Pigmans. De drukte in het Warenhuis laat zien dat die opzet al meteen werkt. Druk bezoek aan de bibliotheek, leerlingen van het naastgelegen Titus Brandsmacollege maken er hun huiswerk, voor anderen is het een ideale werkplek. Inwoners van de gemeente laten zich niet onbetuigd, zo blijkt uit de grote belangstelling voor de rondleidingen in het gebouw.

▶ *Het Walkwartier met de woontoren. De ronde vormen verwijzen naar het gebouw van de voormalige koekfabriek De Ster.
(foto Tjeu van Ras)*

Monument voor Kaatje Dierkx in Ossendrecht

◀ Kaatje Dierkx,
zuster Marie
Adolphine

door Bas Augustijn

Aan de vele herinneringen aan de heilige zuster Marie Adolphine is in haar geboorteplaats Ossendrecht eind vorig jaar een monument toegevoegd op het plein dat in dit dorp naar haar is genoemd, het Adolphineplein. Hier stond vroeger haar geboortehuis. De heilige, die op 3 maart 1866 werd geboren als Kaatje Dierkx, is allang niet meer weg te denken uit de Ossendrechtse gemeenschap.

Veel in Ossendrecht herinnert aan het eenvoudige meisje dat als missiezuster op 9 juli 1900 tijdens de Bokseropstand in China is vermoord. Samen met vele andere zendelingen, missionarissen en missiezusters. Er zijn in het dorp een straat, een plein en een school naar haar genoemd. Op de plaats van

Een straat,
plein en school
zijn naar haar
vernoemd

haar geboortehuis is een kapel ingericht. In de katholieke kerk van Ossendrecht treffen we ter ere van haar aan een beeld, een gebrandschilderd raam en een klok. Je kunt er een route lopen van vier kilometer langs tal van plekjes in het dorp die met Kaatje Dierkx te maken hebben.

Er is in het verleden over haar leven een openluchtspel uitgevoerd, dat later als toneelstuk is gespeeld door het Ossendrechtse Adolphinetoneel. Ossendrechtenaar Ad van Veldhoven schreef een boek over haar leven, getiteld: *Allemaal een stukske*. De Belg Geert de Sutter tekende een stripboek over Kaatje, met als titel: *De Verre Bestemming*. Zuster Geertrui van het Trappistenklooster in het Belgische Brecht maakte ter ere van Kaatje een vaandel dat in 2008 werd gewijd door Hans van den Hende, toen bisschop van Breda, nu van Rotterdam.

De in 1951 opgerichte Soeur Marie Adolpinestichting (inmiddels gewijzigd in Zuster Marie Adolpinestichting) zorgt ervoor dat de herinnering aan de Ossendrechtse heilige levend blijft. Onder meer door elk jaar op de eerste zondag in juli (na de sterfdag van Kaatje) een processie door het dorp te houden. Veel mensen doen hieraan mee.

▲ Het monument voor zuster Marie Adolphine in Ossendrecht. (foto Bas Augustijn)

Dienstmeisje

Kaatje Dierkx wordt op 3 maart 1866 geboren in Ossendrecht als oudste in het gezin van Petrus Johannes Dierkx (bijgenaamd Wannes van Fikke, van beroep bakker en herbergier) en Carolien Withaegs, een jonge weduwe. Kaatje wordt gedoopt als Anna Catharina Dierkx. Ze krijgt hierna nog twee broers en een zus. Twee ervan, een broer en haar zus, overlijden op jonge leeftijd. Op 23 juni 1871 sterft haar moeder in het kraambed, samen met haar doodgeboren kindje. Kaatje is dan vijf jaar. Vader is niet in staat voor de kinderen te zorgen en vertrekt naar Brussel. Vandaar dat Kaatje tot haar achttiende bij pleegouders in Ossendrecht woont.

▲ Beeld Marie Adolphine in St. Gertrudiskerk te Ossendrecht. (foto archief van de Stichting Zr. Marie Adolphine)

Ingetogen, hulpvaardig, plichtsgetrouw en blijmoedig

Als Kaatje achttien is gaat ze als dienstmeisje naar Antwerpen. In die stad komt ze in contact met de zusters Franciscanessen Missionarissen van Maria. In 1893 – ze is dan 26 jaar – treedt ze daar in. Haar kloosternaam wordt Zuster Marie Adolphine. Ze werkt aanvankelijk in de kerk en in de wasserij van de zusters.

Dat doet ze volgens haar oversten ingetogen, hulpvaardig, plichtsgetrouw en blijmoedig.

China

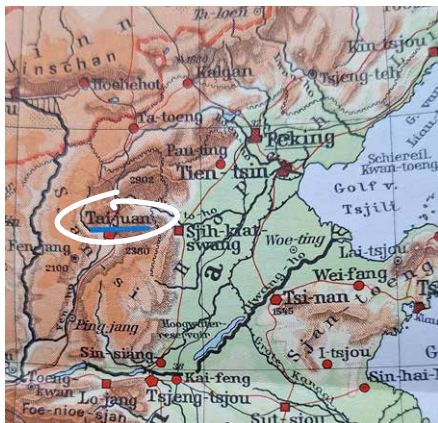
Als de bisschop van Tai-yuan in het dan al roerige China zusters zoekt voor de missie in Tai-yuan-foe, vertrekken acht Franciscanessen vanuit Antwerpen daarheen. Zuster Marie Adolphine is er een van. Ondanks het feit dat dan in die streek in China pas nog missionarissen zijn gemarteld en vermoord, is Marie Adolphine blij erheen te gaan om daar God te dienen.

De missiepost in Tai-yuan-foe, in de provincie Shanxi ten zuidwesten van Peking, blijkt armoedig en bijna onleefbaar te zijn als de zusters er in mei 1899 na een zware en moeilijke reis arriveren. Maar zeven van de acht zusters bereiken deze post. Een van hen wordt onderweg ziek en blijft achter in Shanghai. Het eerste jaar zien de zeven zusters enorm af. Het ergste komt nog in juli 1900. Dat heeft te maken met de Bokseropstand, ontstaan door grote onvrede bij vooral de boeren tegen de westerse bemoeienis met de Chinese handel en religie.

Na een schijnvertoning worden ze met een zwaard onthoofd

De Bokseropstand zelf duurt maar enkele maanden. Maar in die tijd worden zo'n vijfhonderd buitenlanders vermoord. Het betreft vooral zendelingen, missionarissen en missiezusters. Onder hen Marie Adolphine met haar medezusters. In Tai-yuan-foe worden begin juli 1900 de missionarissen en

missiezusters bijeengebracht in een gastenverblijf van de mandarijnen. Dit zogenaamd om hen te beschermen. Na een schijnvertoning die op rechtspraak moet lijken, worden ze daar op 9 juli 1900 allemaal met een zwaard onthoofd. Eerst de mannen, daarna de vrouwen.

◀ In mei 1899 komen de zusters aan in Taiyuan, ten zuidwesten van Peking.

Naar Rome

In 1946 worden in Rome zuster Marie Adolphine en haar zes medezusters door paus Pius XII zalig verklaard. Een Ossendrechtse delegatie is daarbij aanwezig. Op 1 oktober 2000, honderd jaar na hun marteldood, zorgt paus Johannes Paulus II voor de heiligverklaring. De afvaardiging vanuit Ossendrecht is dan nog een stuk groter dan in 1946. Een aandeel in het kerkelijk eerbetoon heeft zeker de uit Ossendrecht afkomstige pater Anselmus, daar geboren als Antoon Musters. Die verblijft tijdens de Tweede Wereldoorlog in het Vaticaan. Mede door hem zijn de missiezusters die in 1900 in China het leven lieten, niet in de vergeethoek beland.

100 jaar na hun marteldood volgt de heiligverklaring

En dat dit zo blijft, daarvoor zorgt de Zuster Marie Adolphine stichting. Dat er op initiatief van deze stichting op het Adolphineplein een metalen monument is geplaatst, heeft te maken met het feit dat het vorig jaar oktober 25 jaar was geleden dat Marie Adolphine heilig is verklaard. Het monument is ontworpen door kunstenaar Paul Versijp en gemaakt door metaalbewerking Schür uit Ossendrecht.

Bronnen:

Tijding-kronieken van heemkundekring Het Zuidkwartier.

Boek: 40 jaar Het Zuidkwartier 1977-2017.

Wikipedia over de Bokseropstand 1900 in China.

Bedelfeesten in de schijnwerpers

◀ Boekjes en stickervellen.

door Ineke Strouken

De Vereniging Volkscultuur in de Lage Landen (VVL) is een groot project gestart om de bedelfeesten in de schijnwerpers te zetten en een hedendaagse betekenis te geven. Bedelfeesten waren nog tot ver in de negentiende eeuw onmisbaar voor arme mensen om de winter heen te komen. In een boekje en op internet wordt uitgebreid aandacht gegeven aan bedelfeesten.

Achter de liedjes als ‘Rommelpotterij, geef mij een cent, dan ga ik voorbij’ en ‘Hier woont een rijke man, die veel geven kan, veel zal hij geven, zalig zal hij leven’ zit een ingenieus systeem van zorgen voor elkaar dat eeuwenlang gewerkt heeft. Op veel plekken wordt één van de bedelfeesten nog gevierd, maar het zijn tradities die aan het afkalven zijn.

◀ Voorzitter Tony Vaessen presenteert op de grens van Nederland - België het grensoverschrijdend bedelproject.
(foto Marie Beyens)

Grensoverschrijdend

De VVLL is een grensoverschrijdende organisatie waarin erfgoedorganisaties die zich aan beide kanten van de Nederlands-Belgische grens met immaterieel erfgoed bezighouden samenwerken. In het verleden heeft de VVLL grote projecten georganiseerd, bijvoorbeeld over de Brabantse Stoeten. Al een aantal jaren doet de VVLL onderzoek naar de bedelfeesten. In Vlaanderen en Duitsland zijn dat nog levende tradities. In Nederland is het bedreigd erfgoed. Toch wordt op veel plaatsen nog één van de bedelfeesten, zoals het Sint-Maartenzingen, Driekoningenzingen of Nieuwjaarszingen in ere gehouden. Maar elk jaar neemt het aantal deelnemers af. Tijd om in actie te komen.

In december 2025 werd precies op de grens van België en Nederland – in het gemeentehuis van Baarle-Hertog en Baarle-Nassau waar de grens recht doorheen loopt – een bijzonder project gepresenteerd bestaande uit een boekje, twee websites en een stickervel.

Belang bedelfeesten

Tradities moeten altijd een hedendaagse betekenis hebben, anders verdwijnen ze. Wat is het belang van de oude bedelfeesten vandaag de dag? Het grootste belang is dat wij kinderen al vroeg leren oog te hebben voor een ander die het minder heeft. Normen die te maken hebben met geven en delen zijn waarden die veel betekenen in onze individualistische samenleving. Daarbij komt nog dat het voor kinderen (en ook voor volwassenen) om zingend langs de deur te gaan om snoep, eieren of geld op te halen. Voor zichzelf en voor een ander. Bedelfeesten zijn eigenlijk ook geeffeesten.

Het borgen van de bedelfeesten kunnen de organisaties niet alleen. In Vlaanderen helpen de gemeenten daarbij. In Brabant kunnen we daar veel van leren. Door bijvoorbeeld de scholen te stimuleren om het verhaal van het bedelfeest te vertellen, posters te laten drukken die mensen voor hun raam kunnen hangen als ze graag willen dat een groepje aan de deur komt zingen en leuke tasjes uit te delen waar kinderen hun snoepgoed in kunnen doen.

▼ Bedelfiguurtje

Weetjes

Het boekje met leuke tekeningen bevat heel veel interessante weetjes, recepten, liedjes en verhalen. Op de twee websites www.zing-ze.nl en www.zing-ze.be is het boekje te downloaden, maar zijn ook de liedjes te beluisteren en in notenschrift gezet. Het boekje met de stickervellen worden verspreid via gemeenten, bibliotheken en museum.

Het project is onder andere mogelijk gemaakt door de Mastboom-Brosens Stichting, Erfgoedcel Kempisch Karakter en de Brabant Collectie.

Oproep

- Wordt in uw gemeente nog een bedelfeest gevierd? Geef het dan door. Het liefst met de naam van de organisatie die verantwoordelijk is voor de organisatie
- Wilt u in uw gemeente de boekjes verspreiden, laat het dan weten.
- Reacties sturen naar: immaterieelerfgoedbrabant@outlook.com

Immaterieel erfgoed, gouden kans voor kleine musea

door Ineke Strouken

Kleine musea hebben het vaak moeilijk. Ze worden gerund door vrijwilligers en hun collectie bestaat vaak uit verzamelingen die mensen ooit in het museum hebben ondergebracht.

De Boxmeerse
Vaart, een
eeuwenoude
traditionele Heilig
Bloedprocessie.
(foto collectie
Stichting Boxmeerse
Vaart)

Herkenden mensen tot voor kort nog de objecten van onze grootouders, nu staan de collecties in tijd steeds verder af van de bezoekers. Er moet steeds meer uitgelegd worden. Bijvoorbeeld wat deed je met een dorsvlegel, wijwaterbakje, koffiemolen of kolenschop? Gevaar dreigt dat de bestaande collecties steeds minder betekenis krijgen en dat daardoor het aantal bezoekers aan het museum afneemt. Immaterieel erfgoed is een gouden kans om draagvlak te vergroten en eigentijds en betekenisvol te verzamelen.

Ontwikkelingen

Immaterieel erfgoed omvat de tradities en gebruiken die mensen van generatie op generatie hebben doorgegeven en nog doorgeven. Het is levend erfgoed. Immaterieel erfgoed kan alleen bestaan als het hedendaagse betekenis heeft en gedragen wordt door een gemeenschap. Sinds Nederland in 2012 het UNESCO Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Erfgoed heeft ondertekend is er inmiddels heel veel gebeurd om het immaterieel erfgoed een basis te geven. Nu is het tijd om musea en immaterieel erfgoed gemeenschappen in co-creatie te laten samen werken.

Een voorbeeld. Een gilde met een lange geschiedenis heeft verspreid over verschillende locaties oude ledenlijsten en reglementen, charters, vaandels, gildezilver, trommels, films en foto's bewaard. Sommige boeken en vaandels zijn al honderden jaren oud. Die worden bewaard door de secretaris. Het plaatselijk museum heeft bijna niets van het gilde in depot. Waarom niet? Tot voor kort gold, dat als een voorwerp in een museum terecht kwam, het niet meer gebruikt mocht worden. Gilden willen zelf eigenaar blijven van hun spullen en ze ook kunnen blijven gebruiken.

► Eieren ophalen Haren (foto Brabant Collectie)

Tegenwoordig denken wij heel anders over omgaan met erfgoed. Sinds in Nederland het Verdrag van Faro zijn intrede deed, staat niet meer het voorwerp centraal, maar de mensen voor wie het betekenis heeft. Dat vergt een andere manier van verzamelen en presenteren. Het museum nieuwe stijl werkt samen met gemeenschappen en bouwt met hen een duurzame relatie op. Samen werk je aan erfgoedprojecten, waarin het museum kennis inbrengt en faciliteert. Het museum van de toekomst heeft net zoveel zorg voor de mensen als voor de collectie.

Draagvlak

Heel veel groepen in de samenleving koesteren hun erfgoed. Eigenlijk heeft iedereen erfgoed. Leden van de carnavalsvereniging, oud-werknemers van een sigarenfabriek of bewoners van een wijk bijvoorbeeld. Door die groepen een stem te geven en samen met hen te kijken wat er volgens hen bewaard moet blijven om hun verhaal te vertellen, vergroot je het draagvlak voor het museum. Een museum moet een inspirerende plek worden, waar gemeenschappen nadenken over hun erfgoed, hun verhalen delen en samen bepalen welke voorwerpen opgenomen moeten worden in de collectie.

► Brabantse Dag in Heeze (foto Brabantse Dag Heeze)

In dit proces worden ze gesteund door de museum-medewerkers. In co-creatie kunnen gemeenschappen en musea waar dan ook in de gemeente door middel van de voorwerpen de verhalen te vertellen. Een voorwerp heeft dan niet alleen een cultuur-historische waarde, maar ook een emotionele en een gebruikswaarde.

In veel musea worden ongeveer dezelfde spullen bewaard, boerengerei bijvoorbeeld uit de periode 1850 tot circa 1950. Veel wordt ook niet bewaard: bijvoorbeeld kerst- en sinterklaasspullen. Als je tot voor kort iets aan een museum schonk, dan ging je er van uit dat het voor de eeuwigheid bewaard bleef. De laatste tijd zitten veel musea zo vol dat ze wel moeten ontzamen. Tegenwoordig is steeds meer de vraag: moeten we alles wel in een museumdepot opnemen en dan voor altijd?

Als je je ouderlijk huis opruimt, sleep je eerst een heleboel mee naar huis en naarmate de tijd vordert gooi je steeds wat weg totdat er een herinneringsdoos overblijft die je wilt blijven koesteren. De tijd leert wat belangrijk is en wat nodig is om de geschiedenis te kunnen herinneren. Daarom moeten we in musea ook dynamischer naar verzamelen kijken. Niet alles hoeft voor de eeuwigheid bewaard te blijven.

Gedeelde erfgoedzorg

Moet je alles wel in het museum willen hebben? Eigenlijk niet, maar je moet wel weten waar het is. Door samen met de betreffende gemeenschappen het erfgoed te inventariseren, selecteren en waarderen, kun je onderscheid maken in wat in een museum bewaard moet worden en wat ergens bij iemand thuis kan blijven liggen. Je kunt dan samen een convenant opstellen waarin je afsprekt dat je gezamenlijk zorgt draagt voor de collectie.

🏠 *Het gilde van
Oirschot
(foto Ton Fisher)*

De museummedewerker kan dan helpen om voorwerpen ook thuis goed op te bergen. Bovendien kunnen de objecten dan ook gewoon gebruikt worden.

In iedere gemeente zijn vele immaterieel erfgoed gemeenschappen actief om hun traditie vorm te geven. De carnavalsverenigingen en de gilden zijn al genoemd, maar als je goed

Als je goed rondkijkt zijn er veel meer groepen te ontdekken

rond kijkt, zijn er veel meer groepen te ontdekken. Immaterieel erfgoed geeft musea de kans om actueel te gaan verzamelen en het draagvlak te vergroten. Wat is mooier dan om een depot te hebben met objecten die voor mensen betekenis hebben en tentoonstellingen te maken

binnen en buiten het museum over thema's waar mensen zich betrokken bij voelen?

In Oirschot is museum De Vier Quartieren bezig om op deze nieuwe manier het museum vorm te geven. Wil je op de hoogte gehouden worden, stuur dan een email naar immaterieelerfgoedoirschot@outlook.com.

Musea moeten meer vragen: wat vinden jullie belangrijk om door te geven aan de toekomst? Welk verhaal willen jullie vertellen en wat zijn de voorwerpen die daarbij horen?

De volgende Koerier

De volgende Koerier van Brabants Heem verschijnt in juni 2026.

Hebt u kopij voor dat nummer of onderwerpen voor de agenda, stuur die dan vóór **maandag 8 juni 2026** naar tjeuvaras@brabantsheem.nl

Foto's en illustraties graag minimaal 2 MB groot in JPEG-formaat, los en dus niet in een tekstbestand geplaatst.

Indien van toepassing plaatsen we de teksten ook op de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl en op www.facebook.com/brabantsheem

Historische Reeks Land van Heusden en Altena (31)

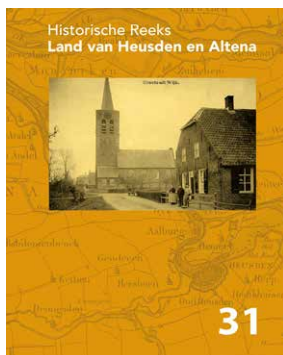
door Hans van den Eeden

Het is de moeite waard om regionale geschiedenis te onderzoeken. Dit blijkt uit deel 31 van de 'Historische Reeks Land van Heusden en Altena'. Het 325 pagina tellende boekwerk, dat uit 22 hoofdstukken bestaat, geeft een inkijk in de historie van het land van Heusden en Altena.

In het fraai vormgegeven boek wordt de lezer meegenomen naar een variatie aan bijzondere verhalen. Deze bijdragen omvatten verschillende gebeurtenissen, plaatsen en tijdperiodes. Uit alles blijkt, dat de auteurs bij hun onderzoek niet over een nacht ijs zijn gegaan. Een voorbeeld is de reconstructie van het grensgebied tussen Holland en Altena vóór 1421 van de hand van Henne van Heeren. Bijzonder is het verhaal van Ditje Romijn-Vink (1932-2007). Met betrokkenheid verdiepte Amy van Beem zich in het leven van deze markante vrouw uit Oudendijk. Bij lezers roept dit herinneringen op hoe ze zowel met paard en wagen als later met de SRV-wagen op stap ging.

In het boek is meer te lezen. Een voorbeeld is een hoofdstuk van Sebastiaan van den Oever en Tim van Heteren over de Spaanse griep die Altena in 1918-1919 teisterde. Tot de verbeelding spreekt het hoofdstuk over de infrastructuur in de Franse periode. Op gedegen wijze verhaalt Bart van Helvoort over nut en noodzaak van de semafoor. Via deze optische telegraaf konden via kerktorens berichten op vernuftige wijze worden doorgeseind. Dit gebeurde in de sfeer van 'snelheid des bliksems'.

Dat geldt ook voor de 'vergeten gevechten' van de Kozakken in Werkendam in 1813-1814. In twee hoofdstukken gaat Mitchel Delleman ook in op de 'slag van Altena' in 1795. Dat geschiedenis 'op straat ligt' blijkt ook uit de bijdrage van Anne-Ruth Huijsmans. Hier gaat zij boeiend in op de geschiedenis van de Katholieke Meisjesschool tussen 1857-1980 in Heusden. De bijdrage van Hildo van Engen over de moeizame start van het Heusdense weeshuis geeft een bijzondere inkijk in dit 'verborgen verleden'. Kortom deze verrassende uitgave geeft een boeiende inkijk in de historie van het Land van Heusden en Altena.

Deel 31 van de Historische Reeks Land van Heusden en Altena is te koop voor € 22,50. www.historischereeks.nl

Boeven en boefjes

Tien jaar geleden schreef journalist Geurt Franzen uit Boxmeer een serie in zijn krant, De Gelderlander, over boeven en boefjes in het Land van Cuijk. Het waren korte verhalen waarin hij met behulp van rechtbankverslagen terugkeek op grote en kleine misdaden die werden gepleegd tussen pakweg 1820 en 1940.

De lezers smulden op maandagochtend van de criminele verhalen die hun voorouders destijds ook al met een bloos op de wangen elkaar hadden doorverteld.

Franzen speelde al langer met het idee om die verhalen, in veel uitgebreidere vorm, te bundelen. In de krant was hij gebonden aan een rubriekje van zo'n 300 woorden, in een boek, met meer ruimte voor tekst én illustraties, zou hij de verhalen meer context kunnen geven en de personages meer tot leven kunnen wekken, zo was zijn idee.

Afgelopen jaar heeft hij al zijn bronnen opnieuw bestudeerd en de verhalen herschreven in een levendige, prikkelende stijl. Het zijn uiteindelijk 42 verhalen geworden. Een keur aan boeven passeert de revue. Van een moedermoordenaar tot een puber

die twee pestende meisjes doodde, van een valsemunter tot een dief van een rode kool die dat met een jarenlange staf moet bezuren en van een wrokkige brandstichter tot een smokkelaar die zijn hagelgeweer leegschiet op een veldwachter.

Ook zaken die destijds veel publiciteit kregen, beschrijft Franzen met gebruik van veel colour locale. Zoals de merkwaardige, gewelddadige dood van de directeur van een zuivelfabriek in 1931 en de brute moord op een zwerver, dat het titelverhaal is geworden: De brute moord op Berend Tap. ➤

Een keur aan
boeven passeert
de revue

Franzen heeft voor zijn verhalen uitgebreid gegrastuind in de verslagen, vonnissen en procesdossiers van de rechtbank en het gerechtshof in Den Bosch zoals die worden bewaard bij het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) en hij heeft vele kranten doorgeworsteld.

De bundel is rijk geïllustreerd met afbeeldingen van tekeningen en schilderijen van oude meesters. Oorspronkelijke krantenberichten zijn bij de verhalen afgedrukt, maar in een nieuwe vormgeving met een authentieke uitstraling.

Eén van de conclusies die de schrijver na afronding van zijn project heeft getrokken, is deze: 'Ik heb in sommige gevallen meer sympathie met de dader gekregen dan met het slachtoffer.'

'De brute moord op Berend Tap' is verkrijgbaar bij boekhandels in het Land van Cuijk of te bestellen in de webshop van Uitgeverij Reinaert: www.uitgeverijreinaert.nl en kost € 22,50, excl verzendkosten. Meer informatie: www.geurtfransen.com.

Bijzonder naslagwerk over 'Landgoed Baest'

door Hans van den Eeden

Historie en natuur vormen een eenheid. Dit wordt in het boek over Landgoed 'Baest' bevestigd. In de uitgave wordt uitvoerig ingegaan op het leven en werken en de natuur door de eeuwen heen.

Op een boeiende wijze wordt de lezer meegenomen naar de periode tussen 1225- en 2025 van het Landgoed Baest. Uit het boekwerk blijkt, dat het landgoed, gelegen bij Oirschot, een bijzondere geschiedenis heeft.

Uitvoerig wordt op een toegankelijke wijze stil gestaan hoe historie en natuur elkaar beïnvloeden. In detail wordt dit door de auteurs Ger van den Oetelaar en Hein Vera uitgewerkt. Ondersteund met fraai beeldmateriaal wordt de lezer meegenomen naar het samenspel van historie en natuur. Het boek omvat de periode van 1225 tot heden. De lezer wordt bij de hand genomen naar de middeleeuwse bossen, de heidevelden en de herbebossing.

De uitgave reflecteert op evenwichtige wijze op de samenhang tussen historie en de natuur. Hierbij komen ook economische, juridische en historische elementen royaal aan de orde. Tevens wordt een verbinding tussen machtige abdijen met grote opbrengsten gelegd. Bijzonder is de aandacht voor de plunderingen door Maarten van Rossum. Ook de rol van de Bossche bisschoppen verwijst naar de voltooid verleden tijd.

Boeiend is om te lezen hoe de Tachtigjarige Oorlog invloed op het landgoed had. De positie van de eigenaren komt royaal aan de orde.

Het boek omvat de periode van 1225 tot heden

Door de omvang is het boek een naslagwerk. De uitgave wordt gevoed door de grote deskundigheid van de auteurs. De beschreven inhoudelijke historische tijdlijn vanaf de middeleeuwen tot heden geeft een boeiende

inkijk in de samenhang tussen natuur en historie. De kwaliteit van het boek wordt door tot de verbeelding sprekende anekdotes bevestigd. Bij de realisatie van het boek waren de eigenaar van het Landgoed en het Brabants Landschap betrokken. Het fraaie beeldmateriaal, de opmaak en een historische kaart versterken de kwaliteit van het boekwerk. Het boek bestaande uit 358 pagina's en 800 afbeeldingen leest als een 'groene-historische roman'.

'Baest, leven, werken en natuur op een landgoed door de eeuwen heen.' Uitgave van Pictures Publishers.
NL ISBN: 789492/576958; € 39,95.

Verdwenen middenstand Stampersgat

De heemkundekring van Stampersgat: 'Parel aan de Welen', heeft het verdwijnen van de nering en bedrijvigheid van het dorp opgetekend en in boekvorm uitgegeven.

In het boek wordt het ontstaan en de ontwikkeling van het dorp en het dorpsleven beschreven.

Stampersgat, een klein dorp, is gebouwd aan de dijken langs de rivier 'De Dintel', in West Brabant en behoort tot de gemeente Halderberge. Met 1155 tellende en in de loop der tijd nauwelijks veranderend aantal inwoners, heeft Stampersgat haar bekendheid vooral te danken aan de suikerindustrie.

Ooit was er een suikerfabriek midden in het dorp gelegen en nog altijd is er een van de grootste suikerfabrieken van Europa, gelegen juist over de gemeentegrens met Steenbergen, die zijn schaduw over het dorp werpt en nog altijd invloed heeft op de ontwikkeling van Stampersgat.

Op het plaatselijke kerkhof liggen vader en zoon Vlekke begraven. Vader J.F. Vlekke groeide uit van een eenvoudig dorpsonderwijzer tot een grote suikerbaron en kundig fabrieksdirecteur. Hij was een vooruitstrevende sociale man, die veel heeft betekend voor de positie van de arbeidersklasse. Zijn zoon trad in zijn voetsporen als de eerste directeur van suikerfabriek 'De Dinteloord'.

Door de aanwezigheid van de suikerfabriek(en) groeide Stampersgat uit tot een redelijk welvarend dorp met alle nodige voorzieningen die het leven op een dorp aangenaam maakten. Er was reuring in het dorp, vertier in de cafés en een bruisend verenigingsleven.

Dat alles is vergane glorie. Met – anno 2025 – nog slechts een kleine buurtsuper, annex warme bakker, die aan de vooravond van zijn pensioen staat, als enige voorziening op het dorp, is de toekomst verre van rooskleurig. Horeca is er al enkele jaren helemaal niet meer. Alleen het verenigingsleven is nog wel aanwezig.

Leegloop van voorzieningen is ook dit kleine dorp niet bespaard gebleven

De titel van het boek: 'Verdwenen Middenstand Stampersgat' dekt overigens niet geheel de lading. Niet alleen winkels zijn in de loop van de tijd verdwenen, maar ook meerdere gevestigde bedrijven hebben het loodje moeten leggen. Het fenomeen: leegloop van voorzieningen, is iets waar veel kleine dorpen mee

te maken hebben gekregen en is ook dit het kleine West Brabantse dorp niet bespaard gebleven.

In het boek vertellen de auteurs aan de hand van verhalen, hoe het leven was in de kleine gemeenschap Stampersgat. Zoals men van een heemkundevereniging verwacht, is het geheel voorzien van veel

oude foto's en anekdotes. Het boek heeft ook voor de historie van het ruim 450 jaar bestaande dorp een toegevoerde waarde.

Voor mensen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Stampersgat is het erg interessant vanwege de vele familienamen die de revue passeren.

Belangstellenden kunnen contact opnemen met Heemkundekring 'Parel aan de Welen', email: hkstampersgat@hetnet.nl

Blijf op de hoogte

Op de website van Brabants Heem en op facebook is steeds het laatste nieuws te lezen. Tevens meldt de agenda op deze site de activiteiten van Brabants Heem en van de kringen.

www.brabantsheem.nl

www.facebook.com/brabantsheem

In memoriam prof. dr. Peter Nissen (1957-2026)

door Arnoud-Jan Bijsterveld

*Op 6 februari 2026 overleed na een tweede herseninfarct
Peter Nissen, prominent Nederlands kerkhistoricus en theoloog.*

In de jaren negentig was Peter Nissen actief in Noord-Brabant. Hoewel volbloed Limburger was hij hier thuis: hij woonde met zijn gezin in 's-Hertogenbosch, waar hij tussen 1990 en 1994 docent Kerkgeschiedenis en bibliothecaris van het Sint-Janscentrum van het bisdom 's-Hertogenbosch was. Tussen 1994 en 1998 bekleedde Peter Nissen de mede door Brabants Heem ingestelde bijzondere leerstoel Cultuur in Brabant aan de toenmalige Katholieke Universiteit Brabant. Uit hoofde van die functie was hij ook lid van de redactie van het tijdschrift *Brabants Heem* en het *Noordbrabants Historisch Jaarboek* en hoofdredacteur van in 1995 gestarte derde boekenreeks Stichting ZHC. In 1999 mocht ik zijn grote schoenen gaan vullen.

Vernieuwing

Peter Nissen was van veel wetenschappelijke markten thuis en leverde een actieve bijdrage aan de vernieuwing van de volkskunde en de heemkunde. Ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van Stichting Brabants Heem hield hij een nog altijd behartenswaardig betoog over de geschiedenis en de grondslagen van de heemkunde ('Heemkunde tussen ideologie en wetenschap', *Brabants Heem* 49 (1997) 1-8). Voor het nieuwe handboek over Nederlandse etnologie ofwel volkskunde uit 2000 schreef hij een prachtig hoofdstuk over religieuze volkscultuur, met veel Brabantse voorbeelden.

Peter Nissen (l) met naast hem Arnoud-Jan Bijsterveld, die hem opvolgde als hoogleraar in Tilburg. (foto privécollectie)

Na 1998 bekleedde hij verschillende leerstoelen in Nijmegen en Tilburg; in 2021 ging hij vervroegd met emeritaat. Peter Nissen was beminlijk en minzaam, maar stak zijn mening over kerk en universiteit niet onder stoelen of banken. Hij vertrok soms met slaande deuren, maar keerde uiteindelijk terug in de rooms-katholieke kerk en aan zijn Nijmeegse alma mater.

Toen hij vorig jaar op weg naar mijn afscheidsrede zijn fiets pakte, kreeg hij zijn eerste cva. Hij herstelde behoorlijk en schreef zelfs een boek over deze ervaringen, *Loslaten en groeien*, dat een dag voor zijn uitvaart uitkwam. In de Pauscast van Stijn Fens keek hij in januari terug op zijn revalidatie, die hem nog dichter bracht bij de religieuze kern van zijn leven en zijn werk.

Wij zijn hem dankbaar voor zijn vrijgeveige en erudiete bijdrage aan de Brabantse heemkunde, volkskunde en geschiedenis. Moge hij rusten in vrede. ■

Onderscheidingen Brabants Heem

Gouden jubileum Vladerack Geffen

Met een feestelijke bijeenkomst heeft heemkundewerkgroep Vladerack samen met de leden, verenigingen uit Geffen en vertegenwoordigers van heemkundekringen uit de omgeving op zaterdag 22 november het gouden jubileum gevierd. Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem reikte het tinnen herinneringsbord uit aan de jubilerende vereniging.

Drie dagen eerder was het 50 jaar geleden dat Vladerack als heemkundewerkgroep in Geffen opgericht werd. Vanaf toen ontplooit Vladerack een diversiteit aan activiteiten in het dorp om de geschiedenis vast te leggen en uit te dragen zoals lezingen, filmavonden, een beeldbank en geschriften. Ook verzorgt de werkgroep rondleidingen in kerk en dorp en periodiek onderhoud van waardevolle objecten zoals het historisch kerkhof van Geffen.

Brabants Heem voorzitter Henk Hellegers was, verwijzend naar het jaarlijkse evenement in het dorp, 'Effe noar Geffe' gekomen om Vladerack te huldigen. Hij verhaalde een aantal historische passages uit de werkbezoeken van de toenmalige commissaris van de koningin Van Voorst tot Voorst aan Geffen uit de tijd dat het nog een zelfstandige gemeente was. Aan voorzitter van Vladerack Gerrit van der Helm overhandigde Henk het tinnen herinneringsbord van Brabants Heem.

Gouden heemkundekring Maasdorpen Lith

Een groot gezelschap van leden en genodigden heeft op feestelijke wijze herdacht en gevierd dat Heemkundekring Maasdorpen Lith op 23 januari 1976 opgericht werd. Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem overhandigde het tinnen herinneringsbord aan de vereniging.

» Barbara van Tuijl -van Kessel neemt het tinnen herinneringsbord aan van Henk Hellegers. (foto Lilianne Hellegers)

« Henk Hellegers overhandigt het tinnen herinneringsbord aan Gerrit van der Helm. (foto Brabants Heem)

Aansluitend aan een bijzondere ledenvergadering werd het glas geheven op dit gouden jubileum. Voorzitter Barbara van Tuijl-van Kessel was de archieven ingedoken om een beeld te schetsen van deze vijftig jaar. Ze noemde Maasdorpen Lith een bijzondere heemkundekring omdat deze vijftig jaar geleden opgericht werd om niet slechts de geschiedenis uit te dragen van één dorp maar van niet minder dan zeven Maasdorpen.

In de loop der tijd zijn die zeven dorpen via verschillende samenvoegingen de toenmalige gemeente Lith gaan vormen. Voorzitter Henk Hellegers, die namens Brabants Heem aanwezig was, verwees daar ook naar. Hij prees de kring omdat het naar zijn gevoel bijna geen doen is die geschiedenis uit te dragen omdat het werkgebied zeven Maasdorpen in Lith tot en met de samenvoeging met Oss in 2011 in een eeuw tijd ook nog eens met zeven gemeenten te maken had. Dat neemt niet weg dat de (nu 163) leden zich met enthousiasme op allerlei manieren al vijftig jaar met de geschiedenis van die zeven dorpen bezighouden. Barbara van Tuijl somde een samenvatting van die vele activiteiten uit de afgelopen vijftig jaar op, variërend van lezingen, excursies en dorpswandelingen tot en met digitalisering, de Open Monumentendagen en het Remigiusmuseum.

Zilveren draaginsigne voor Jan Vergouwen

Jan Vergouwen is onderscheiden met het zilveren draaginsigne van Brabants Heem. Hij was vanaf 2000 secretaris van heemkundekring Den Lande van Zegge in West-Brabant.

► Bart van Eekelen (links) bestuurslid van Brabants Heem reikte de onderscheiding uit. (foto collectie heemkundekring Den Lande van Zegge)

Jan Vergouwen vervult deze functie met veel passie en draagt de heemkundekring een warm hart toe. Hij weet als geen ander mensen te enthousiasmeren en als het even kan is hij aanwezig bij de regiovergaderingen en de regionale heemkundequiz. Ook bij de bijeenkomsten van de gemeentelijke heemkundekringen van de gemeente Rucphen, de gemeente waaronder Zegge valt, is hij steeds aanwezig. Naast het secretariaat zet hij zich in voor het behoud van onze Brabantse taal en verricht hij hand- en spandiensten voor verschillende werkgroepen binnen de vereniging.

Naast de heemkundekring is of was hij betrokken bij verschillende verenigingen. Met name voor de kerk en kapel zet hij zich in het bijzonder in. In 2019 was hij binnen de heemkundekring de initiator, ontwerper en bouwer van een monument ter ere van het koningshuis en de kroning van koning Willem-Alexander, het bedevaartsoord Zegge, de personen die zijn omgekomen door oorlogsgeweld tijdens de Tweede Wereldoorlog en de Timberwolves, de 104e Infanterie Divisie van het Amerikaanse leger die Zegge tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben bevrijd.

Twee zilveren draagsinsignes Nistelvorst

Twee leden van heemkundekring Nistelvorst (Nistelrode/Vorstenbosch) hebben tijdens de algemene ledenvergadering van 4 februari 2026 het zilveren draaginsigne met oorkonde van Brabants Heem ontvangen. Liesbeth Vlind-Wouters en Hans van der Wielen kregen de onderscheiding opgespeld door Tjeu van Ras, bestuurslid van Brabants Heem.

Liesbeth Vlind-Wouters is sinds 7 februari 1999 lid van de heemkundekring. In 2011 trad zij toe tot het bestuur en vanaf de Algemene Ledenvergadering in 2012 bekleedde zij de functie van penningmeester. Tijdens de algemene ledenvergadering nam zij afscheid als bestuurslid. Ze verzorgt de ledenadministratie, inclusief het innen van de contributie, regelt de facilitaire zaken zoals de barinkopen, de schoonmaak van onze huisvesting en de catering bij lezingen en overige activiteiten.

► Liesbeth Vlind-Wouters en Hans van der Wielen met draaginsigne en oorkonde. (foto Tjeu van Ras/Brabants Heem)

Het beheer van het mailverkeer voor de vereniging is bij haar in goede handen. Maandelijks stelt zij een nieuwsbrief op en zorgt ze voor de verspreiding. Bij gelegenheid van een heuglijk feit of ziekte zorgt zij voor een bloemetje of attentie. De afspraken met sprekers voor een lezing worden door Liesbeth gemaakt en vastgelegd. Ook verzorgt Liesbeth de publicatie van verenigingsactiviteiten in de krant, parochieblaadje en De MooiBernhezeKrant. Volgens voorzitter Wim van Driel van de kring heeft ze een echt heemkundehart.

Hans van der Wielen is sinds 4 januari 1989 lid van Nistelvorst. Hij is vanaf het begin van zijn lidmaatschap de 'hoffotograaf' en heeft de vereniging voorzien van een groot scala foto's, die de verenigingsactiviteiten op een prachtige wijze verbeelden. Dit heeft hij al die jaren verve gedaan. Ook op gebied van genealogie heeft hij een grote bijdrage geleverd. Zo heeft Hans alle informatie van de microfiches, die in samenwerking met het streekarchief gemaakt zijn van het bevolkingsregister, de burgerlijke stand en DTB-boeken van de gemeente Nistelrode, handmatig in Pro-Gen ingevoerd en aangevuld met informatie uit onder andere bidprentjes. Een enorm monnikenwerk maar hierdoor kon men in Nistelrode werken aan genealogie en was men niet afhankelijk van de openingstijden van het Rijksarchief. Hans heeft een mooi systeem opgezet met mappen en foto's van de families Van der Wielen en Kerkhof. Ook heeft hij geassisteerd bij de cursus genealogie en stamboomcafé. Hans heeft in al die jaren een grote bijdrage geleverd aan de verzameling bidprentjes voor de kring.

Het bestuur van Heemkundekring Nistelvorst is verheugd dat Hans van der Wielen zijn collecties gaat overdragen aan de vereniging.

Agenda en jubilea

2026

21 februari	Bijeenkomst regio Elde in Liempde
21 maart	Vergadering bestuur Brabants Heem in Oisterwijk
1 april	Bijeenkomst regio Noordoost Brabant in Zeeland
14 april	Bijeenkomst regio Brabant Midden in Udenhout
22 april	Vergadering bestuur Brabants Heem (online)
21 mei	Vergadering bestuur Brabants Heem met aansluitend Raad van Aangeslotenen

Jubilea

Hkk De Lange Vonder	Beek en Donk	Opgericht per: 19 januari 1951
Hkk Amalia van Solms	Baarle Nassau/Hertog	8 juni 1976
Hkk De Heerlyckheit Dongen	Dongen	1 augustus 1951
Hkk De Heerlijkheid Oirschot	Oirschot	27 oktober 1951

De Koerier in 2026

De Koerier

Dit is de eerste uitgave van De Koerier in 2026. De Koerier, het kwartaalblad van Brabants Heem verschijnt vier keer, in maart, juni, september en december. Als u artikelen in dit tijdschrift gepubliceerd wilt hebben, kunt u kopij opsturen of mailen. Houd u zich wel aan de inleverdatum.

Ongeveer drie weken na de inleverdatum ligt het tijdschrift bij de kringen op de deurmat en wordt de digitale versie verzonden naar de secretariaten van de aangesloten kringen, verenigingen en stichtingen en op de website geplaatst. Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

De volgende uitgave verschijnt in juni 2026.

De uiterste inleverdatum hiervoor is **maandag 8 juni 2026**.

Brabants Heem is de ondersteunende organisatie voor 127 zelfstandige Brabantse heemkundekringen en erfgoedverenigingen. De stichting organiseert in samenwerking met andere organisaties cursussen, workshops en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking.

Website: www.brabantsheem.nl

Facebook: www.facebook.com/brabantsheem

Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: Tjeu van Ras

Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Foto's: Naamsvermelding bij de foto, overige merendeels uit collecties van de heemkundekringen.

Ontwerp: Peter van Gerwen

gerwen online en offline reclame

Drukwerk: Em. De Jong

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden veeleenvoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook. Hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen. Tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.

De Koerier wordt verzonden naar verenigingen instellingen en particulieren. Stichting Brabants Heem wordt geacht daarvoor toestemming te hebben gekregen bij de opgave. De gegevens worden zorgvuldig beheerd en niet aan derden beschikbaar gesteld of voor andere doeleinden gebruikt. Wie wil dat zijn/haar gegevens worden verwijderd kan daarvoor een bericht sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Workshop podcast maken in trek

Ze hebben er allemaal al even voor mogen oefenen.

(foto Tjeu van Ras)

Deelnemers aan de workshop podcast maken hebben aan het slot van de bijeenkomst over een eigen onderwerp een item kunnen maken. Dat lukt al aardig. Een podcast is een audio-opname die online kan worden afgeluisterd. Inhoud en duur kun je zelf bepalen. Simpel, lijkt het, maar wat komt er bij kijken om een goede podcast te maken? Hoe zorg je dat je luisteraars krijgt, hoe kom je aan onderwerpen en hoe gaat het produceren in zijn werk? Op drie plaatsen, in Zeeland, Oirschot en in Etten-Leur (zie foto) zijn eind vorig jaar en begin dit jaar workshops gehouden, waar Sander Bergwerf van Outcast Media uit Den Bosch uitleg gaf. ■